בלש אורבני

"תמונות עירום" של יעל בר־זוהר, דוגמיות בושם רעילות, ילדה שזקוקה לתרומת דם נדירה וערבים שמשתלטים על קו הטלפון - האגדות האורבניות הפכו לחלק בלתי נפרד מהאינטרנט ● אבל איך יודעים להבחין בין האמת לבין עוד מתיחה שמועברת בדואר אלקטרוני? ● תכירו את חנן כהן - אביר המלחמה בשמועות הדיגיטליות

דרור גלוברמן ואביב הוד

לפני חודש קיבלנו אימייל מדאיג מאישה מקורבת מאוד ומפוחדת מאוד. המייל תיאר באופן משכנע ומפורט מקרה שבו חלתה אישה מניו־יורק במחלה מסתורית, שכללה תסמינים קשים כמו כאבי בטן וקשיים בהליכה. לאחר שכבר התייאשה, פתאום הכל הסתדר. למה? כי היא הפסיקה לצרוך משקאות דיאטתיים שהכילו את הממתיק המלאכותי הנפוץ אספרטיים. הכל נשמע אמין ויפה, אבל שנייה לפני שלחצנו על הכפתור "שלח", בדרך לעשרות מקורבים וחברים של רשימת התפוצה, קפצנו לשנייה לאתר של חנן כהן. וטוב שכך.

חנן כהן הוא איש שעוד לא פגשתם. הוא לא סלבריטאי, לא עבר ניתוח לשינוי מין בשידור חי, לא מרוויח מיליארדי דולרים ביום ממכירת תוכנות ולא מחזיק בלוג עגמומי שבו הוא פורס השקפות מעמיקות ולא בהירות. אבל הוא כן האיש שעשוי לשנות את הדרך שבה אתם מתייחסים לשמועות דיגיטליות.

האינטרנט קידם את רס"ן שמועתי לדרגת תא"ל פורוורד, וכל שמועה עושה גלים בתוך שניות ובקלות רבה מדי. תמונות עירום פיקטיביות של יעל בר־זוהר, סנדי בר ומיכל ינאי, דוגמיות בושם מורעלות בחתימת רופאה, שלד של אדם ענק, ילדה שזקוקה לתרומת סוג דם נדיר. אין תיבת דואר שלא שימשה מקפצה למיילים של התא"ל.

כהן, בן 42, גר בקיבוץ העירוני תמוז, שהוקם בלב בית־שמש ומונה 16 משפחות. הוא פעיל בעמותת "שתיל", המסייעת לארגונים לשינוי חברתי, וחלק חשוב מזמנו מוקדש לבניית עפיפונים ולפעילות פוליטית למען השלום. חוץ מזה, במשך שנתיים הוא נלחם בתופעה שהופכת גולש שמחזיק חיבור לאינטרנט, תוכנת דואר אלקטרוני ורעיון זדוני הפורט על נימיהם של הטובים שבאנשים – למגיפה אינטרנטית. באמצעות אתר האינטרנט "אינפו" שהוא מפעיל (www.info.org.il), הוא פותח בעצמו בתחקירים מעמיקים אחר מכתבי השרשרת שמתקבלים בתיבתו, בודק את תוכנם בעוד השמועות מתרוצצות – ומפריך או מאשר אותן.

הטרידו את האב השכול

"זה התחיל מאימייל על נער נעדר, שכנראה טבע בכנרת", נזכר כהן בסיפור הראשון שלו. "חיפשתי באינטרנט לראות אם זה אמיתי, כדי לדעת אם להעביר הלאה. לא מצאתי כלום, אבל במייל היה מספר טלפון. צלצלתי, וענה האב השכול, שהיה צריך להגיד לי שהבן שלו מת, וגם לכל האחרים שצלצלו".

החוויה הקשה של הטרדת ההורה השכול היתה הטריגר של כהן. מאז הוא הפך למעין טרובדור של מכתבי שרשרת ושמועות רשת. מצלצל לחברות מסחריות, מתחקר אנשים פרטיים, מנדנד לגופים ממלכתיים – הכל כדי לברר אם יש אמת במכתבים הללו. את מסקנותיהן המתומצתות של החקירות הוא מפרסם באתר, יחד עם הוראה בולטת לגולשים כיצד לנהוג במכתב – להעביר הלאה או לא.

מה כל־כך מטריד את כהן במכתבים הללו? "אני חי באינטרנט. ובכל מקום שאני חי, אני חי באכפתיות. אני עוסק בחינוך בתחום הטכנולוגיה כבר 19 שנה. אני מלמד ומחנך אנשים, וראיתי שבנקודה הזו הם פועלים בצורה לא רציונלית, ממשיכים לפחד ולהפחיד אחרים. אני מנסה לעצור את זה".

את יעל בר־זוהר בעירום קיבלה כמעט כל תיבת דואר בארץ. המיילים זכו לאהדה רבה מצד הגולשים, אבל כולם היו מזויפים, ברמות שונות של מקצועיות. כהן נאלץ להיות זה שמבשר לגולשים הנלהבים על הזיוף.

גולשים רבים כבר למדו לשלוח לחנן את המכתבים שהם מקבלים, לפני שהם מפיצים אותם הלאה, בציפיה להוראות. את כל המכתבים שמגיעים אליו הוא מכניס למאגר. באופן טבעי, הוא שולט היום בכל מכתבי השרשרת שמסתובבים באינטרנט העברי, וגם ברבים מהמכתבים העולמיים. כאן הוא נעזר באתר הפופולרי "סנופס" (www.snopes.com), שעושה עבודה דומה במישור הבינלאומי.

כהן מטפל במקרים מכל הסוגים, ולפעמים מובילים אותו מכתבי השרשרת לתעלומות של ממש, כמו למשל היעדרותו המסתורית של טל מרדכי, שנעלם בטיול במזרח הרחוק. "הוא לא יצר קשר עם משפחתו זמן רב, ולפתע התקבלו בביתו חיובים של כרטיס אשראי מטורקיה", מספר כהן שחקר את המקרה. "המשפחה חששה לגורלו והפיצה מכתב שרשרת שלפיו הוא נעלם או נחטף. המכתב דווקא סייע, וחלק מהמקבלים סיפקו מידע בעל ערך. בינואר האחרון טל אותר, והתברר שפשוט לא יצר קשר עם המשפחה. ברגע שמצאו אותו הוא התקשר אליי והסביר. עדכנתי את האתר, אבל המכתב התפרץ שוב, והמשפחה ביקשה בכל לשון של בקשה לעצור את הפצתו".

אין גולש שלא התבקש לתרום דם מסוג A מינוס לפחות פעם אחת והיסס אם לגשת לתרום, להעביר את המייל הלאה, או למחוק אותו אחר כבוד. לפני שנה וחצי הסתובבה בקשה לתרומת דם שכזו, שעברה גם דרך תיבת הדואר האלקטרוני של דוברת בית־החולים לוינשטיין. בתמימותה, היא העבירה את המכתב הלאה, כאשר בתחתיתו מתנוססת חתימתה האישית, המתוספת באופן אוטומטי לכל דבר דואר אלקטרוני שעוזב את המחשב שלה. החתימה הזו סייעה להפצה מהירה של הדואר, שנחשב מיד אמין במיוחד. כהן בדק וגילה שהסיפור לא אמיתי.

מצד שני, מכתב שרשרת אחר, שכהן אישר ואימת, סייע ללוחם שייטת חולה להשיג עשרות תרומות דם בפרק זמן קצר. "למרות הבירורים, אני לא תמיד יודע להמליץ אם לתרום למי שמבקש כסף לניתוח", הוא מסביר, "במקרה כזה אני אומר, אל תעבירו אם לא תרמתם בעצמכם". לדברי כהן, נסיונותיו לפרסם כללים לזיהוי מקרים אמיתיים נתקלו בחוסר שיתוף פעולה מצד בנק הדם.

"שיחות חינם ברשת פלאפון"

סיפור אחר התרחש לפני כשנה, עם מכתב על דוגמיות בושם רעילות שנשלחות בדואר. גם במקרה הזה המייל עשה סיבוב דרך שולחנה של רופאה בבית־חולים גדול, שהמשיכה את השרשרת – הפעם עם חתימתה בתחתיתו. כך הביא המכתב להיסטריה המונית והגיע גם לעמודי העיתונים, והרופאה נאלצה לספוג אין־ספור שיחות טלפון עד שהקליטה במשיבון הקולי בקשה שלא יטרידו אותה יותר בעניין.

במקרים רבים מטפל כהן בעניינים צרכניים, כמו האזהרה המפורסמת על הונאת הטלפונים. לפי המכתב, מישהו מתקשר אליכם, מזדהה כטכנאי של בזק או כאיש צוות מבית־החולים רמב"ם בעל מבטא ערבי, ומבקש ללחוץ על סדרת מספרים. הפעולה, מתריע המייל, נותנת לו גישה חופשית לניצול קו הטלפון לביצוע שיחות יקרות על חשבון האזרח התמים. האזהרה לא היתה עקרה לגמרי: ניתן לנצל קו כזה באמצעות שכנוע הבעלים לבצע פעולת "עקוב אחרי", אבל הניצול יהיה מוגבל למדי. המכתב, כאמור, מתאר קטסטרופה טלפונית של ממש.

תעלומה טלפונית אחרת נותרה לא מפוענחת. "הופץ מייל על מספר ברשת פלאפון שמציע חיוג חינם לחו"ל", נזכר כהן, "צלצלתי לשירות הלקוחות של פלאפון, ואמרו לי שהמספר לא מופיע אצלם במחשב. במחלקת הביטחון אמר לי מישהו, שהיה מאוד מסתורי, שאין פה רמאות, אבל הם מטפלים בזה ועוד מעט המספר הזה יירד. עד היום המספר קיים, וקשה להבין מה בדיוק קורה בו".

את ה"מוטרדת הנוקמת" – אותה גולשת שהוטרדה בידי צעיר במדרחוב בירושלים, צילמה אותו והפיצה את התמונה בדואר האלקטרוני – שכנע כהן שעשתה טעות. "כתבתי באתר שאנשים שמכירים אותה יבקשו ממנה לצלצל אליי. תוך פחות מ־24 שעות קיבלתי ממנה טלפון, והסברתי לה שצעדים כאלה עלולים להפוך את האינטרנט לאנרכיה מוחלטת, שבו יפרסם כל אחד תמונות של אנשים וידביק להם עלילות ללא שליטה – גם אם המקרה הזה נכון".

עד היום ספג כהן איומים והטרדות מסוגים שונים, בעקבות הפעילות שלו. את האתר הוא מפעיל על חשבונו האישי, למרות שבאחרונה פתח בו חנות קטנה שבה הוא מוכר מתנות מחויכות שפיתח. כמות הכניסות היומית לאתר שלו (לפחות 1,000 משתמשים ייחודיים) מראה שהעסק כבר עובד לא רע.

חנן כהן הוא מחנך דיגיטלי. קשה להתעלם מהשוני המיוחד שלו, בעודו יושב על הדשא, מכרסם גבעולים ומספר על האידיאלים המיוחדים שלו. הוא מחנך את ילדי הקיבוץ, את האנשים הנוטלים חלק בפרויקט שתיל, את ילדיו הפרטיים, וגם אתכם. ובפעם הבאה שנוחתת שמועה דיגיטלית על שולחנכם האלקטרוני, תעשו טובה: תבדקו אצל חנן.

dror@maariv.co.il ● avivh@maariv.co.il

ROMANTIC MOOD
20

קיבלתם אותן בעירום לאימייל? עבדו עליכם. סנדי, יעל ומיכל

צילומים: רובי קסטרו, רענן כהן וקוקו

לא קונה לוקשים, כהן

צילום: פלאש 90